

Addendum Toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's moderne vreemde talen Arabisch, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks compact havo-vwo

Versie 2

April 2026

Verantwoording

2026 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs

Daniela Fasoglio en Claire Smulders, met medewerking van Jildou Dooper

Met dank aan

De vakvernieuwingscommissie moderne vreemde talen

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN 3.8055.010

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1 Aanvulling verkorte bovenbouwvariant: Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks compact	6
2. Inhoudelijke toelichting	7
2.1 Situatieschets huidige variant elementair	7
2.2 Toelichting op conceptexamenprogramma's	9
2.2.1 Keuzes in inhoud en opbouw	9
2.2.2 Inhoudelijke samenhang en doorlopende leerlijn	12
2.2.3 Kern van het vak en uitvoerbaarheid	12
2.2.4 Aandacht voor doeldomeinen	12
2.3 Toelichting op concepteindtermen	13
2.3.1 Opbouw van de eindtermen	13
2.3.2 Differentiatie havo-vwo	13
2.3.3 Aandacht voor kennis en vaardigheden	14
2.3.4 Aandacht voor burgerschap	14
2.3.5 Aandacht voor digitale geletterdheid	14
2.3.6 Aandacht voor diversiteit en inclusiviteit	15
2.3.7 Aandacht voor keuzes van leerlingen	15
2.4 Het schoolexamen	15
3. Proces	16
3.1 Inrichting van de actualisatie	16
3.1.1 Samenstelling vakvernieuwingscommissie	16
3.1.2 Veldraadpleging	16
3.1.3 Redactie	17
3.2 Vakspecifiek verloop van de actualisatie	17
4. Conclusies, adviezen en vervolg	19
4.1 Adviezen vanuit vakspecifieke werkopdracht	19
4.2 Vergelijking huidige en conceptexamenprogramma's	20
4.3 Beproeven van de conceptexamenprogramma's compact	23
4.3.1 Opleveren van handreikingen	23
4.3.2 Adviezen ten aanzien van de fase van beproeven	23

5.	Toelichting op bijgestelde conceptexamenprogramma's (versie 2, maart 2026)	26
5.1	Wat is aangepast	27
6.	Referenties	28
	Bijlagen	30
1.	Raamwerk conceptexamenprogramma's Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks compact	30
2.	Vergelijking examenprogramma's compact met huidige variant elementair en met de lange variant	33
3.	Toelichting op taalspecifieke invullingen van de eindtermen	41
	Taalspecifieke keuzes	41
	ERK-niveaus	42
4.	Samenstelling vakvernieuwingscommissie	44
5.	Geraadpleegde organisaties en vakexperts veldraadpleging	45
6.	Voorbeelduitwerking eindtermen in samenhang	46

1. Inleiding

In oktober 2024 leverde SLO, in opdracht van het ministerie van OCW, de eerste versie op van de conceptexamenprogramma's voor moderne vreemde talen (versie 1, najaar 2024).

In 2024-2025 zijn voor Duitse, Engelse, Franse en Spaanse taal en cultuur conceptsyllabi voor het centrale examen ontwikkeld door een syllabuscommissie onder regie van het College voor Toetsen en Examens (CvTE). De syllabuscommissie gaf SLO adviezen voor wijzigingen in de conceptexamenprogramma's. Op basis daarvan, en op basis van de afstemming met de conceptkerndoelen en met andere vakken, ontwikkelde en publiceerde SLO een tweede versie van de conceptexamenprogramma's. Dit geldt voor de vier bovengenoemde talen en voor Chinese en Italiaanse taal en cultuur, die met een schoolexamen worden afgesloten (versie 2, september 2025). Voor Arabische, Russische en Turkse taal en cultuur zijn de conceptsyllabi in 2025-2026 ontwikkeld. Ook voor deze conceptexamenprogramma's is een tweede versie ontwikkeld en is het toelichtingsdocument aangevuld (versie 2.1, april 2026).

Op basis van de aanpassingen in de conceptexamenprogramma's taal en cultuur zijn ook enkele wijzigingen doorgevoerd in de conceptexamenprogramma's van de compacte varianten.

De doorgevoerde wijzigingen lees je in het toegevoegde hoofdstuk 5 van dit toelichtingsdocument. Dit is verder hetzelfde document als de eerste versie (gepubliceerd in maart 2025).

Examenprogramma's en het Referentiekader Taal en Rekenen gelden als het landelijke curriculum voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs (vo) en het voortgezet speciaal onderwijs (vso).

Het ministerie van OCW gaf SLO in oktober 2021 [opdracht](#) om examenprogramma's te actualiseren voor de vakken Nederlands, de moderne vreemde talen Arabisch, Chinees, Duits, Engels, Frans, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks (hierna aangegeven als mvt wanneer als geheel bedoeld), maatschappijleer, wiskunde havo-vwo en de natuurwetenschappelijke vakken. Daarnaast brengt SLO advies uit over de toekomst van het Referentiekader Taal en Rekenen. Zomer 2022 startten de vakvernieuwingscommissies voor bovengenoemde vakken. In januari 2023 startte de actualisatie van de examenprogramma's Fries en klassieke talen, vanwege de verwantschap met

Nederlands en mvt. De actualisatie betreft de examenprogramma's voor vmbo, havo en vwo.

1.1 Aanvulling verkorte bovenbouwvariant: Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks compact

Van september tot en met december 2024 zijn ook de examenprogramma's geactualiseerd voor de moderne vreemde talen – variant 'elementair'. Dat is een verkorte variant die in de vrije ruimte van de bovenbouw havo en vwo mag worden opgenomen en met een schoolexamen wordt afgesloten. Deze variant is mogelijk voor de talen Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks. De actualisatie is uitgevoerd met een deel van de leraren, vak- en curriculumexperts van de vakvernieuwingscommissie mvt (zie hoofdstuk 3).

Dit document licht de gemaakte keuzes voor de conceptexamenprogramma's van deze variant toe en doet een voorstel voor een nieuwe naam passend bij de inhoud van de geactualiseerde conceptexamenprogramma's: Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks *compact*, met een uitwerking voor havo en één voor vwo. In hoofdstuk 4.1 lichten we toe hoe we tot deze nieuwe naam zijn gekomen.

Dit document is een **addendum** op het Toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's mvt voor vmbo, havo en vwo (Fasoglio, Leunissen en Tammenga, 2024). De conceptexamenprogramma's bevatten:

- een karakteristiek, die de visie op en de positie van het vak in de bovenbouw vo beschrijft;
- een set van eindtermen bestaande uit doelzin en uitwerking, geordend in (sub)domeinen;
- een begrippenlijst met belangrijke vakspecifieke begrippen.

2. Inhoudelijke toelichting

In dit hoofdstuk geven we een toelichting op de inhoudelijke keuzes die ten grondslag liggen aan de conceptexamenprogramma's Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks compact op havo en vwo. Dat doen we op basis van de onderdelen van een conceptexamenprogramma: de karakteristiek, het raamwerk, de eindtermen en de begrippenlijst. Voor de toelichting op de begrippenlijst verwijzen we naar het Toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's mvt (Fasoglio et al., 2024).

2.1 Situatieschets huidige variant elementair

Om inzicht te bieden in wat er met de invoering van de variant elementair beoogd werd, hoe deze is uitgevoerd en wat haar toekomstperspectief is, is in januari 2024 een situatieschets geschreven (Trimbos, 2024, intern SLO-document). Hiervoor is gebruikgemaakt van relevante literatuur over de totstandkoming van de variant elementair en de invoering vanaf 1998, open data van DUO van de laatste vijf schooljaren en de resultaten van enquêtes onder leraren Spaans en Chinees die lesgeven in de variant elementair. Bij de start van de tweede fase in 1998 kregen scholen de mogelijkheid om Arabisch, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks, en sinds 2015 Chinees ook in de bovenbouw havo en vwo aan te bieden als keuze-examenvak of extra examenvak - de startersvariant of variant elementair. Dit is een verkort traject dat in de bovenbouw start en alleen in het vrije deel van alle profielen kan worden opgenomen. In het vrije deel van het curriculum ligt het accent op het stimuleren van een brede ontwikkeling bij leerlingen (SLO, 1997). De variant elementair sluit je af met een schoolexamen. Het examenprogramma bestaat uit de vier taalvaardigheden (alleen schrijfvaardigheid geldt niet voor Arabisch en Russisch), voor Chinees aangevuld met een domein Cultuur. De taalbeheersingsniveaus liggen lager dan in de lange variant, het curriculum dat leerlingen vanaf de onderbouw volgen. Met de variant elementair kunnen scholen zich profileren met hun aanbod en leerlingen de mogelijkheid bieden zich verder te ontplooiën.

Uit data van DUO over de afgelopen vijf schooljaren blijkt dat voor de talen Arabisch, Italiaans, Russisch en Turks geen of heel weinig leerlingen schoolexamen hebben gedaan in de variant elementair. Het kan wel zo zijn dat het vak aangeboden wordt en leerlingen ervoor kiezen het vak wel te volgen maar vervolgens niet af te sluiten. Ook is er de mogelijkheid de variant elementair met een staatsexamen af te sluiten, naast de reguliere examens op school of als herkansing. Uit gesprekken met enkele leraren blijkt dat enkele

getalenteerde leerlingen het centrale examen afleggen, hoewel ze het vak alleen in de bovenbouw hebben gevolgd. Door deze verschillende mogelijkheden voor afsluiting is het lastig te achterhalen hoeveel leerlingen een variant elementair volgen en afronden. De variant elementair voor Spaans en Chinees heeft een zichtbare plek op veel scholen verworven. Leerlingen kiezen die vakken bewust en sluiten het met succes af.

In de feedback tijdens de actualisatie van de examenprogramma's mvt werd ervoor gepleit om inhouden van taalbewustzijn en cultuurbewustzijn ook op te nemen in de variant elementair, als belangrijke inhouden waarmee leerlingen zich verder kunnen ontwikkelen. In de conceptexamenprogramma's van de lange variant zijn deze inhouden in twee aparte domeinen opgenomen. Daarmee zouden we alle examenprogramma's mvt inhoudelijk in lijn met elkaar brengen. Een relevant en inhoudelijk interessant curriculum kan leiden tot toename in de keuze voor deze variant, wat investering en facilitering door scholen stimuleert.

Sommige leraren vinden de term 'elementair' weinig uitdagend klinken. Deze doet volgens hen geen recht aan de inhoud van het vak.

De situatieschets wordt afgesloten met de volgende adviezen:

- Neem inhouden van taal- en cultuurbewustzijn op als belangrijke inhouden waarmee leerlingen zich verder kunnen ontwikkelen.
- Evaluer in de fase van beproeven of de toegevoegde inhouden een positief effect hebben in de aantrekkingskracht en relevantie van het vak.
- Verken de mogelijkheid om leerlingen die deze variant volgen, de keuze te bieden tussen verschillende routes: de ontwikkeling van hun taalvaardigheden in een versneld traject (een optie die aantrekkelijk kan zijn voor *heritage*-leerlingen), of de verdieping in talige en culturele inhouden.

In het actualisatietraject van de compacte variant heeft de commissie bovengenoemde adviezen als uitgangspunt genomen. Inhouden van taal- en cultuurbewustzijn hebben een plek gekregen in de conceptexamenprogramma's compact. De commissie heeft uiteindelijk afgezien van het aanbod van verschillende routes vanwege uitvoerbaarheid en organiseerbaarheid en op basis van feedback uit de veldraadpleging. Daarover meer in hoofdstuk 3.

2.2 Toelichting op conceptexamenprogramma's

In deze paragraaf lichten we de conceptexamenprogramma's van de compacte variant toe en gaan we in op de gemaakte keuzes met betrekking tot inhoud en opbouw van karakteristiek en raamwerk en op de verschillen met de lange variant.

2.2.1 Keuzes in inhoud en opbouw

Karakteristiek en raamwerk

De kern van de karakteristiek van Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks compact komt overeen met die van de examenprogramma's mvt in de lange variant, met enkele aanpassingen over taalbewustzijn en cultuurbewustzijn.

Bij taalbewustzijn ligt het accent op het verkennen van de relatie tussen de doeltaal en andere talen: leerlingen die de compacte variant volgen, hebben ten minste twee andere talen naast hun eerste taal geleerd. Door onderlinge relaties te verkennen, leren leerlingen talen in samenhang te zien. De samenhang tussen de taalvakken versterkt, verbreedt en verduurzaamt de talige en culturele kennis, bewustzijn en vaardigheden van de leerlingen. Voor Spaans vwo komt de aandacht voor taalvariatie er nog bij, vanwege het grote taalgebied. Bij cultuurbewustzijn ligt het accent op reflectie op cultuurgebonden aspecten in de contacten met het doeltaalgebied. In het vwo komen er vormen van fictie bij. Al beginnen leerlingen pas in de bovenbouw havo en vwo met de compacte variant, ze kunnen wel voortborduren op de kennis en ervaringen die zij in de onderbouw hebben opgedaan met andere talen.

In lijn met de kern van de taalvakken, maar rekening houdend met de beknopte omvang van de compacte variant is gekozen voor een compactere indeling van de inhouden in de examenprogramma's ten opzichte van de lange variant:

Raamwerk compacte variant

Domeinindeling	Titel (sub)domein
<i>Domein A</i>	<i>Communicatie</i>
Subdomein A1	Rijke ervaringen met taal
Subdomein A2	Receptie
Subdomein A3	Productie en interactie
<i>Domein B</i>	<i>Taal- en cultuurbewustzijn</i>

Enkele inhouden uit de lange variant zijn niet opgenomen in de compacte variant. Dat betreft informatievaardigheden, vaardigheden rondom reflectie op

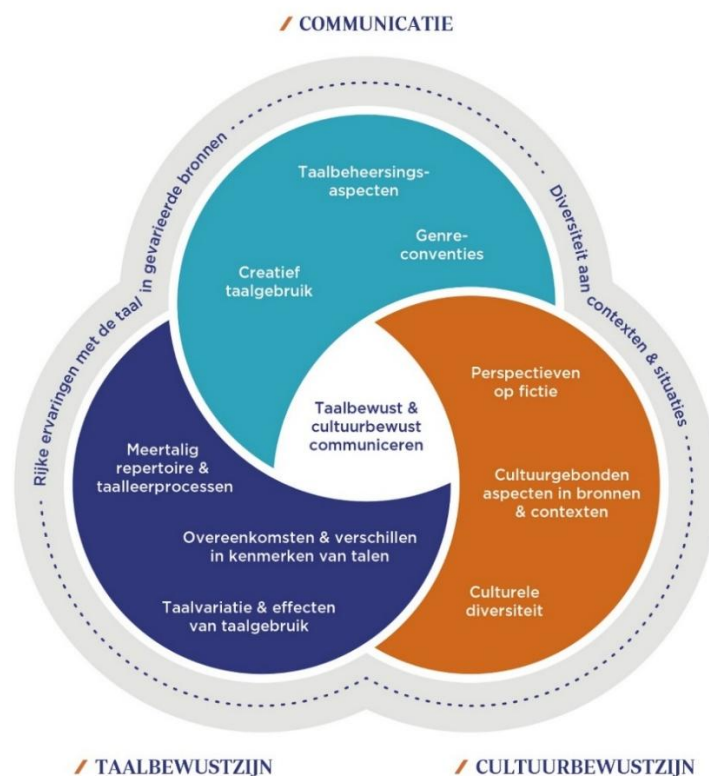
meertaligheid en het eigen taalleerproces en oriëntatie op de eigen toekomst. Leerlingen ontwikkelen deze inhouden al bij Engels en Nederlands, en in de meeste gevallen bij Frans en/of Duits. In de compacte variant heeft de commissie de relevante aspecten rondom de inzet van digitale middelen verwerkt in de eindtermen van domein A (Communicatie) en niet in een aparte eindterm opgenomen. De aandacht voor fictie is in het vwo in een aparte eindterm opgenomen, bij havo is fictie onderdeel van de bronnen bij de overige eindtermen.

In de compacte variant zijn inhouden van taalbewustzijn en cultuurbewustzijn samengevoegd in één domein in plaats van in twee aparte domeinen aangezien het om minder inhouden gaat, en is er een eindterm opgenomen waarin de leerling zich verdiept in een taalkundig en/of cultureel onderwerp naar keuze.

In bijlage 2 staat een vergelijking tussen het raamwerk van de compacte variant en dat van de lange variant, en tussen de compacte variant en de huidige variant elementair.

Visualisatie

In het Toelichtingsdocument (Fasoglio et al., 2024, p. 15) is onderstaande visualisatie opgenomen ter illustratie van de onderlinge samenhang van de kerninhouden van de mvt-vakken:

Deze kerninhouden zijn ook verwerkt in de examenprogramma's van de compacte variant, maar krijgen een andere verhouding dan in de lange variant. Er zijn minder inhouden rondom taalbewustzijn en cultuurbewustzijn.

In domein A (Communicatie) krijgen de communicatieve taalvaardigheden een centrale plek in samenhang. Bij beheersingsdoelen is de formulering van de eindterm afgestemd op het minimaal haalbare ERK-beheersingsniveau. De relevante ERK-bandbreedte staat in de karakteristiek van elke taal voor de verschillende taalvaardigheden per schoolsoort. Het betreft minimale beheersingsniveaus die haalbaar zijn voor alle leerlingen. Leerlingen die dat aankunnen, kunnen hun taalbeheersing verder ontwikkelen en het vak op een hoger ERK-niveau afsluiten.

Evenals in de examenprogramma's voor de lange variant bevat domein A drie subdomeinen:

- Subdomein A1 focust op ervaringen met de nieuwe taal en komt overeen met het subdomein uit de lange variant.
- Subdomein A2 heeft betrekking op de receptieve vaardigheden luisteren/kijken en lezen.
- Subdomein A3 heeft betrekking op mondelinge en schriftelijke productie en interactie. Er is een verschil tussen talen waarbij je schrijfvaardigheid alleen handgeschreven (Arabisch) of juist digitaal (Chinees) traint, en talen waarbij je schrijfvaardigheid mede bevordert door digitale middelen (Italiaans, Russisch, Spaans, Turks).

In domein B (Taal- en Cultuurbewustzijn) krijgen leerlingen inzichten in taalsystemen en cultuurgebonden aspecten in de communicatie. De eindtermen bieden aanknopingspunten en ruimte aan leraren om keuzes te maken in de uitwerking van het eigen onderwijs en om die keuzes af te stemmen op de diversiteit en identiteit van hun leerlingen.

Leerlingen vergelijken de nieuwe taal met andere talen en ontdekken overeenkomsten, verschillen en patronen. Ook leren leerlingen cultuurgebonden aspecten in de communicatie te herkennen en reflecteren ze op de betekenis van die aspecten voor de communicatie zelf. In het vwo doen leerlingen ook ervaring op met vormen van fictie: ze kennen er betekenis en waarde aan toe vanuit een persoonlijk perspectief en vanuit de sociaal-culturele context. Daarnaast onderzoeken leerlingen taal- en/of cultuurgebonden onderwerpen gerelateerd aan gebieden waar de doeltaal een voertaal is en reflecteren ze op de opbrengsten. Zo kunnen ze zich verdiepen in thema's die hen interesseren, en daarmee in de doeltaal en haar sprekers.

Bij Spaans compact op vwo besteden leerlingen ook aandacht aan de variatie binnen het taalgebied, dat meerdere continenten behelst.

Een uitgebreide beschrijving van bovenstaande inhouden vind je in het Toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's moderne vreemde talen (Fasoglio & al., pp. 15-23).

2.2.2 Inhoudelijke samenhang en doorlopende leerlijn

De conceptexamenprogramma's compact bouwen voort op de kennis die leerlingen in de onderbouw havo en vwo bij Nederlands, Engels en andere talen hebben opgebouwd rondom taalkundige en cultuurgebonden aspecten bij het leren van een taal. Daarmee maken ook deze conceptexamenprogramma's onderdeel uit van een doorlopende leerlijn vanuit de onderbouw als het gaat om talenonderwijs als geheel.

De opbouw van de conceptexamenprogramma's compact maakt het daarnaast mogelijk inhouden uit de verschillende taalvakken met elkaar in verband te brengen, inclusief die van de lange variant.

2.2.3 Kern van het vak en uitvoerbaarheid

De vakvernieuwingscommissie gaat er van uit dat de geactualiseerde examenprogramma's compact, met deels nieuwe inhouden, geen verzwaring voor de onderwijspraktijk betekenen.

De vakvernieuwingscommissie heeft gekozen voor ERK-niveaus die minimaal haalbaar zijn voor alle leerlingen, zonder voorkennis van de nieuwe taal. Daarnaast is het juist de bedoeling om in onderwijs en toetsing de inhouden van de verschillende eindtermen in samenhang aan bod te laten komen. Bijvoorbeeld als het gaat om receptieve en productieve vaardigheden, of het combineren van talige en culturele inzichten met taalvaardigheid. Domein B is zo opgebouwd en uitgewerkt, dat leerlingen en leraren veel keuzemogelijkheden hebben om deze inhouden in onderwijs en toetsing vorm te geven.

De uitvoerbaarheid zal in de fase van beproeven met leraren en leerlingen onderzocht worden (zie hoofdstuk 4).

2.2.4 Aandacht voor doeldomeinen

De karakteristieken van de compacte variant sluiten aan bij die van de lange variant in de beschrijving van hoe moderne vreemde talen bijdragen aan de realisatie van de drie doeldomeinen kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. We verwijzen daarom naar hoofdstuk 2.2.5 van het

Toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's moderne vreemde talen voor een uitgebreide beschrijving (Fasoglio & al., 2024, p. 26-27).

Het leren van een nieuwe taal in de bovenbouw havo en vwo – bij vwo in veel gevallen als vierde taal naast de talen die de leerling vanaf de onderbouw leert – versterkt de ontwikkeling van bewuste kennis over taal en taalleerprocessen en over onderlinge verbanden en verschillen tussen talen. Leerlingen breiden hun talige repertoire verder uit en oefenen in het benutten ervan om talen te leren en om te communiceren. Dat geeft een brede talige basis voor vervolgstudie en beroep, en voor het zelfstandig leren van talen. Leerlingen ervaren de rijkdom van talen en culturen en de impact van taal in de maatschappij en in de communicatie. Bij de compacte variant gaat het vaak om contexten die ver afstaan van de Nederlandse context, wat de horizon van de leerlingen verbreedt als het gaat om talige en culturele diversiteit.

2.3 Toelichting op concepteindtermen

2.3.1 Opbouw van de eindtermen

De eindtermen van de compacte variant kennen dezelfde vaste opbouw als alle vakken: een beknopte doelzin die het hele doel omvat en een uitwerking van leerinhouden en context ('Het gaat hierbij om').

De conceptexamenprogramma's van de compacte variant maken verschil tussen beheersingsdoelen, hybride doelen en ervaringsdoelen, net zoals in de lange variant.

2.3.2 Differentiatie havo-vwo

De conceptexamenprogramma's van de compacte variant kennen dezelfde opbouw voor havo en vwo. In de eindtermen is voor de doelzinnen dezelfde formulering voor alle talen en voor zowel havo als vwo gehandhaafd.

In domein A (Communicatie) zijn beheersingsdoelen afgestemd op het passende ERK-niveau. Het verschil tussen havo en vwo moet je als leraar zelf maken bij sommige taalvaardigheden, binnen de bandbreedte van hetzelfde ERK-niveau. Zo kan een leerling op het havo bijvoorbeeld een beginnende A2er zijn voor een bepaalde taalvaardigheid en een vwo-leerling zich verder ontwikkelen binnen de bandbreedte van A2. Door het beperkte aantal leerjaren en de moeilijkheidsgraad van de taal, is de stap naar het volgende niveau in de meeste gevallen niet haalbaar.

In domein B (Taal- en cultuurbewustzijn) zijn enkele inhouden (fictie bij alle talen, taalvariatie bij Spaans) alleen in het vwo-programma opgenomen. In 'Te denken valt aan...' vind je voorbeelden die passen bij de schoolsoort.

2.3.3 Aandacht voor kennis en vaardigheden

Taalvaardigheid heeft een belangrijke positie in de examenprogramma's van de compacte variant en is uitgewerkt in domein A. Ook zijn in domein A een aantal kennisaspecten uitgewerkt, waaronder het herkennen en toepassen van conventies en taalstructuren.

In domein B zijn kennisinhouden opgenomen die geen deel uitmaken van de huidige examenprogramma's elementair, zoals kenmerken van talen op klank-, woord- en zinsniveau, kenmerken van geografische, etnische en sociale taalvariatie (Spaans vwo), of inzicht in fictie (vwo) en culturele kenmerken. Kenniscomponenten worden ingezet om taken goed uit te voeren: bijvoorbeeld om effectief te communiceren, of om te waken voor vooroordelen en clichés. Zo ontstaat er samenhang tussen kennis en vaardigheden en worden vaardigheden een "vermogen om door middel van denken en handelen op basis van bepaalde kennis problemen op te lossen of taken adequaat uit te voeren" (Sol & Stokking, 2023: 8).

2.3.4 Aandacht voor burgerschap

Talen leren en kennismaken met de culturen die daarmee verbonden zijn, dragen bij aan de ontwikkeling van interculturele competentie en wereldburgerschap (Council of Europe, 2022): het bewust worden van verbindingen in de samenleving en de wereld, en het ontwikkelen van respect voor de principes van gelijkwaardigheid, wederzijdse afhankelijkheid en gedeelde verantwoordelijkheden.

De uitbreiding van hun meertalige repertoire nodigt leerlingen uit om te reflecteren op de rol van culturele aspecten en perspectieven in nieuwe contexten, en om verbanden te leggen met andere en eigen perspectieven. Leerlingen komen in aanraking met een breed scala aan gevarieerde bronnen die een beeld geven van diversiteit in uitgangspunten en uitingsvormen. Ze leren standpunten en houdingen in perspectief te plaatsen en vanuit de socioculturele context te interpreteren. Ze leren hun basistaalgebruik af te stemmen op de communicatiepartners in passende contexten en situaties. Door fictie te lezen, bekijken en luisteren in de doeltaal maken leerlingen kennis met verschillende contexten en manieren om naar de wereld te kijken. Daar wordt in het vwo aandacht aan besteed in een specifieke eindterm rondom fictie; bij havo maakt fictie onderdeel van het aanbod bij de receptieve vaardigheden.

2.3.5 Aandacht voor digitale geletterdheid

In de uitwerking van de eindtermen zijn relevante aspecten van digitale geletterdheid verwerkt. Zo zetten leerlingen digitale hulpmiddelen in om teksten te genereren en kritisch te evalueren. Daarnaast gebruiken leerlingen

multimediale bronnen en online communicatie. Hoe ze dat doen verschilt per taal. Leerlingen maken bijvoorbeeld voor Chinees digitaal gebruik van de fonetische transcriptie pinyin. Ze kunnen bij alle talen een voorleesfunctie of ondertiteling inschakelen om een tekst beter te begrijpen.

2.3.6 Aandacht voor diversiteit en inclusiviteit

Talen leren, en kennismaken met taalgebruikers die met die talen verbonden zijn, draagt bij aan de ontwikkeling van sensibilisering voor diversiteit en inclusiviteit. Het leren van een nieuwe taal gaat namelijk gepaard met het leren van de culturele aspecten die met die taal verbonden zijn, en het zich daartoe verhouden (Bennet, 1997; Byram et al., 2002; Fasoglio & Canton, 2009; Kramsch, 1995). Daarom is er ook in de examenprogramma's aandacht voor talige en culturele diversiteit.

De eindtermen geven in hun formulering aanknopingspunten en ruimte aan leraren om keuzes af te stemmen op de diversiteit en identiteit van leerlingen in hun eigen doelgroep.

2.3.7 Aandacht voor keuzes van leerlingen

De compacte variant biedt leerlingen de mogelijkheid hun meertalige repertoire en hun inzichten in het fenomeen taal verder te ontwikkelen en eigen accenten te leggen. Daarom is er ook een eindterm opgenomen waar leerlingen zelf een talig en/of cultuurgebonden onderwerp kiezen, waarin ze zich willen verdiepen en de opbrengsten in een zelfgekozen product presenteren.

2.4 Het schoolexamen

De examenprogramma's van de compacte variant worden afgesloten met een schoolexamen. De inhoud is zo uitgewerkt in de eindtermen dat de bedoeling van de programma's (zie karakteristiek) vraagt om toetsing en examinering aan de hand van gevarieerde toetstaken. Het uitgangspunt van de commissie is om inhoud uit de verschillende (sub)domeinen en eindtermen in samenhang te onderwijzen én te examineren.

Het schoolexamen legt ook de opbrengsten vast van de ervaringen die leerlingen hebben opgedaan met de nieuwe taal. Te denken valt aan portfolio's, of creatieve teksten, uitvoeringen of presentaties. In de fase van beproeven ontwikkelen we verschillende toetstaken met de leraren, die we opnemen in de handreikingen.

3. Proces

3.1 Inrichting van de actualisatie

Dit hoofdstuk beschrijft hoe de actualisatie van de examenprogramma's van de compacte variant van september tot en met december 2024 is uitgevoerd en kwaliteitszorg daarin is geïntegreerd. We beschrijven de samenstelling en werkzaamheden van de vakvernieuwingscommissie en de veldraadpleging.

3.1.1 Samenstelling vakvernieuwingscommissie

De vakvernieuwingscommissie die de twaalf programma's van de compacte variant heeft geactualiseerd, is samengesteld uit leden van de vakvernieuwingscommissie mvt. Zes leraren, een vakexpert en een curriculumexpert vertegenwoordigen samen vijf van de zes talen met een compacte variant: Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch en Spaans. Met deze samenstelling is de samenhang tussen de actualisaties van de lange variant en de compacte variant gewaarborgd.

Het vak Turks was niet vertegenwoordigd in de vakvernieuwingscommissie voor de compacte variant: de leraar Turks van de vakvernieuwingscommissie mvt was niet beschikbaar, en een oproep naar het netwerk Turks leverde geen deelname op. Tijdens de veldraadpleging zijn daarom extra vragen gesteld specifiek voor Turks. De reacties zijn verwerkt in de conceptexamenprogramma's Turks compact. Het team is begeleid door een procesregisseur met ervaring in het actualisatieproces.

In bijlage 6 is de lijst van de commissieleden van de vakvernieuwingscommissie opgenomen.

3.1.2 Veldraadpleging

Voor de actualisatie van de compacte variant is gebruikgemaakt van de expertise van het veld. Gezien de korte doorlooptijd is gekozen voor een veldraadpleging en niet voor een advieskring. Zo kon gerichte feedback worden verzameld.

De bijeenkomst die we belegd hadden kon door externe omstandigheden niet live plaatsvinden. We hebben alle betrokkenen gevraagd schriftelijk feedback te geven. Ook betrokkenen die niet aanwezig waren bij de oorspronkelijke bijeenkomst konden zo feedback leveren.

Alle feedback is verzameld, geclusterd en beoordeeld door de curriculumexpert en vakexpert en aanpassingen zijn voorgelegd aan de vakvernieuwingscommissie.

In bijlage 7 staat een overzicht van de geraadpleegde experts.

3.1.3 Redactie

Aan het eind van het ontwikkelproces is een interne redactie uitgevoerd vanuit curriculair-inhoudelijk en curriculair-technisch perspectief. Het redactieteam bestond uit curriculumexperts van SLO, die de redactie ook voor andere conceptexamenprogramma's hadden uitgevoerd. De redactie waarborgt eenduidigheid, architectuur, leesbaarheid en consistentie binnen en tussen examenprogramma's, zodat ze voldoen aan de kwaliteitseisen uit de werkopdracht. De status van de feedback kende om die reden een 'pas toe of leg uit'-karakter. De belangrijkste feedback ging over de unieke focus van elke eindterm (wat staat in welke eindterm aan handeling en inhoud centraal), waar digitale aspecten een plek moeten krijgen en het karakter van de eindterm (gericht op beheersing of ervaringen).

3.2 Vakspecifiek verloop van de actualisatie

In de vier maanden van de actualisatie zijn de verschillende vraagstukken benaderd in een iteratief proces van divergeren naar convergeren, om te besluiten wat vastgelegd moest worden. Daarbij werden aantrekkelijkheid en vernieuwend karakter afgezet tegen haalbaarheid en uitvoerbaarheid, en is zowel het perspectief van de leraar als dat van de leerling meegenomen.

De werkopdracht van OCW nodigde uit om scherpe keuzes te maken in de actualisatie van de examenprogramma's voor compacte variant, gebaseerd op de geactualiseerde conceptexamenprogramma's mvt – lange variant. Een scenario was om een gemeenschappelijke basis in alle compacte programma's op te nemen, gevolgd door een keuze tussen twee routes: communicatie en taal- en cultuurbewustzijn. Tijdens één van de eerste ontwikkelsessies ontstond nog een ander scenario: een gezamenlijke basis gevolgd door een keuze tussen twee routes, taalbewustzijn en cultuurbewustzijn.

Beide scenario's hadden voor- en nadelen en werden daarom voorgelegd in de veldraadpleging met de vraag welk scenario de voorkeur had en waarom. De feedback resulteerde in het laten vervallen van keuze-routes of keuzedomeinen en het opnemen van een eindterm gericht op verdieping in een taalkundig en/of cultureel onderwerp naar keuze. Argumenten die bepalend zijn geweest voor deze beslissing zijn:

- de uitvoerbaarheid voor de leraar, die een nog grotere diversiteit in één klas zou krijgen in beheersingsniveaus en gekozen routes;

- het bevoegd gezag bepaalt het aanbod aan keuzedomeinen, terwijl de commissie juist de leerling wil laten meebeslissen. Dat kan leiden tot een vast of eenzijdig aanbod.

In de veldraadpleging zijn naast generieke ook taalspecifieke vragen gesteld. Vanuit de praktijk kwamen er voorbeelden die de haalbaarheid onderschreven, maar ook zorgen die door de vakvernieuwingscommissie besproken en afgewogen werden. Thema's waren onder andere de plaats van schrijfvaardigheid, de inzet van digitale hulpmiddelen en het haalbare ERK-niveau per vak.

De vakvernieuwingscommissie heeft steeds als uitgangspunt dat de compacte variant voor alle leerlingen havo en vwo toegankelijk en uitdagend moet zijn. Dit vraagt van de leraar om scherpe didactische keuzes te maken om te laveren tussen beginnende en gevorderde taalgebruikers, bijvoorbeeld door de herkomst van de leerling. Navraag bij eigen leerlingen en verslagen over leerlingparticipatie bij andere geactualiseerde leergebieden, laat zien dat leerlingen baat hebben bij eigen keuzes, maar wel begeleiding nodig hebben. Leerlingen die meer verbinding met het vak ervaren, kiezen er ook eerder voor.

Tijdens het proces is ook naar de conceptkerndoelen van verschillende leergebieden gekeken. Dit om na te gaan of de conceptkerndoelen, die de leerlingen als basis hebben meegekregen, voldoende aansluiten op de conceptexamenprogramma's en omgekeerd.

4. Conclusies, adviezen en vervolg

4.1 Adviezen vanuit vakspecifieke werkopdracht

De vakvernieuwingscommissie mvt heeft, naast de algemene werkopdracht aan alle vakken in de bovenbouw, een vakspecifieke opdracht gekregen:

- Neem doelen op voor burgerschap en digitale geletterdheid.
- Formaliseer het Europees Referentiekader (ERK) in de examenprogramma's.
- Ontwikkel zowel een variant 'lang' als 'elementair' voor de talen Spaans, Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch en Turks in havo en vwo.
- Actualiseer voor Chinees niet alleen het vwo-programma, maar ontwikkel ook het programma voor havo.
- Doe een voorstel voor de gewenste aanduiding van de talen die onderling consistent is.

In dit document beschrijven we de uitkomsten van de uitvoering van de vakspecifieke opdracht met betrekking tot de compacte variant, aansluitend bij het derde punt.

Burgerschap en digitale geletterdheid

Net zoals in de examenprogramma's voor de lange variant, krijgen aspecten van (wereld)burgerschap en digitale geletterdheid een plek in de examenprogramma's van de compacte variant. In paragrafen 2.3.4 en 2.3.5 hebben we beschreven hoe deze inhouden zijn uitgewerkt.

Europees Referentiekader

Ook voor de compacte variant zijn de formuleringen van de eindtermen van domein A (Communicatie) afgestemd met de indicatoren van de ERK-beheersingsniveaus die de vakvernieuwingscommissie uitdagend en haalbaar vindt voor deze programma's. De voorgestelde ERK-niveaus zijn voorgelegd in een online veldraadpleging. De haalbaarheid evalueren we tijdens de fase van beproeven in het schooljaar 2026/27.

Korte variant – 'variant elementair'

Deze specifieke opdracht is tussen september en december 2024 met een deel van de vakvernieuwingscommissie mvt uitgevoerd. De conceptexamenprogramma's voor deze variant zijn in maart 2025 aan het ministerie van OCW opgeleverd met een voorstel voor een nieuwe naam.

Chinees havo

De ontwikkeling van een programma voor Chinees havo heeft ook betrekking op de compacte variant. Voor de lange en de compacte variant konden we de opbrengsten gebruiken van een digitale enquête onder leraren en leerlingen over ervaringen met het schoolvak Chinees en over hun behoeften voor een havo-programma (Slof, 2023). De opbrengsten van de enquête zijn meegenomen in de ontwikkeling. Het conceptexamenprogramma Chinees compact havo hebben we ontwikkeld in afstemming met de programma's van de overige talen.

Naamgeving

De vakvernieuwingscommissie vindt dat de aanduiding 'elementair' geen recht doet aan de inhoud en doelstellingen van deze variant, evenmin in de geactualiseerde programma's. Dit blijkt ook uit de verkenning van de ervaringen met de huidige variant elementair (Trimbos, 2024). In de veldraadpleging vroegen we welke aanduiding beter aansluit bij de geactualiseerde programma's. Van de suggesties kreeg 'compact' de meeste stemmen van de vakvernieuwingscommissie: anders dan 'elementair' impliceert het woord 'compact' geen waardeoordeel. Leerlingen worden ook bij deze variant uitgedaagd met ambitieuze doelen passend bij de visie op mvt. Doelen moeten wel haalbaar zijn binnen een kortere onderwijstijd: een bondiger, maar nog steeds consistent en uitdagend programma.

De vakvernieuwingscommissie adviseert om de examenprogramma's voor deze korte variant aan te duiden als Arabisch/Chinees/Italiaans/Russisch/Spaans/Turks compact. Dat geldt zowel voor havo als voor vwo.

4.2 Vergelijking huidige en conceptexamenprogramma's

Huidige examenprogramma's variant elementair

De huidige examenprogramma's elementair beschrijven welke taalvaardigheden leerlingen moeten beheersen aan het eind van het vo, maar zonder specificatie van beheersing. Het gaat om globale beschrijvingen voor leesvaardigheid, kijk- en luistervaardigheid, gespreksvaardigheid (spreken en gesprekken voeren) en schrijfvaardigheid. De laatste geldt niet voor Arabisch en Russisch. Er bestaat één examenprogramma voor havo en vwo, en voor de talen Arabisch, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks. Chinees heeft een eigen examenprogramma, maar alleen voor vwo. De omschrijving van de eindtermen is bijna identiek aan die van de lange variant.

Vergelijking tussen huidige variant elementair en conceptexamenprogramma's compacte variant

Om inzicht te geven in de veranderingen in de inhoud van de conceptexamenprogramma's compact ten opzichte van de huidige variant elementair, is in bijlage 2 een overzicht opgenomen.

De grootste verschillen tussen de huidige examenprogramma's elementair en de conceptexamenprogramma's compact zijn:

- De uitwerking van de eindtermen voor leesvaardigheid, kijk- en luistervaardigheid, gespreksvaardigheid en schrijfvaardigheid is bij de compacte variant afgestemd op het vereiste minimale beheersingsniveau. Daardoor verschillen soms de uitwerkingen voor havo en voor vwo en tussen de talen. Bij de receptieve vaardigheden worden bij compact ook kenmerken van de bronnen globaal beschreven. Dat is bij het huidige programma elementair niet het geval.
- Bij de compacte variant zijn mondelinge productie en interactie (spreken en gesprekken voeren) samengevoegd in één eindterm. Dit omdat aspecten van productie ook terugkomen bij interactie en de verwachte kwaliteit van taalgebruik dezelfde is.
- Zoals bij de conceptexamenprogramma's mvt, worden bij de compacte variant ook socioculturele aspecten van taalgebruik en afstemming daarop meegenomen in de eindtermen voor taalvaardigheden. Dat is in de huidige variant elementair niet het geval.
- Schrijfvaardigheid is bij de compacte variant ook voor Arabisch en Russisch opgenomen. Dat is bij de variant elementair niet zo. Dit bevordert een geïntegreerd aanbod van alle taalvaardigheden, al gaat het voor schrijfvaardigheid om elementaire bewoordingen. Bij Arabisch en Chinees is verschil gemaakt tussen handgeschreven (Arabisch) en digitaal (Chinees).
- Het gebruik van digitale hulpmiddelen krijgt bij de compacte variant een plek in de eindtermen van domein A als het gaat om het bevorderen van begrip en het genereren/evalueren van schriftelijke productie.
- Naast de taalvaardigheden, zijn bij de compacte variant ook nieuwe inhoud opgenomen, afgestemd met de conceptexamenprogramma's mvt. Het gaat om het opdoen van ervaringen met bronnen in de nieuwe taal en het experimenteren daarmee, het verwerven van inzicht in het systeem taal en het reflecteren op ervaringen met cultuurgebonden aspecten verbonden met de nieuwe taal. In het vwo komen vormen van fictie er nog bij, en bij Spaans vwo reflectie op taalvariatie binnen het taalgebied.

- Leerlingen die de compacte variant volgen, worden uitgenodigd om zich te verdiepen in een talig en/of cultureel onderwerp naar keuze. Dat is ook nieuw ten opzichte van de huidige variant elementair.

Vergelijking tussen conceptexamenprogramma's mvt en compacte variant

In bijlage 2 vind je de concepteindtermen mvt lange en compacte variant naast elkaar. In dit overzicht zie je de volgende overeenkomsten en verschillen:

a) Raamwerk

De raamwerken van de conceptexamenprogramma's variant lang en variant compact bevatten vergelijkbare inhoud. In het raamwerk van de conceptexamenprogramma's lang zijn de eindtermen over drie domeinen verdeeld: Communicatie, Taalbewustzijn en Cultuurbewustzijn. Het raamwerk van compact bevat twee domeinen: Communicatie en Taal- & cultuurbewustzijn. Dit onder andere omdat compact minder inhoud voor taalbewustzijn en cultuurbewustzijn bevat dan de variant lang.

b) Domein A Communicatie

Dit domein wordt op vergelijkbare wijze bij de lange en de compacte variant uitgewerkt, met enkele verschillen:

- de vereiste beheersingsniveaus zijn lager dan in de conceptexamenprogramma's mvt in verband met de kleinere omvang van het keuzevak.
- voor compact is geen eindterm opgenomen over informatievaardigheden in verband met het lagere beheersingsniveau voor deze variant;
- mondelinge productie en interactie zijn bij compact samengevoegd in één eindterm;
- voor Chinees gaat het bij compact uitsluitend om schrijfvaardigheid met gebruik van digitale middelen, in de lange variant horen leerlingen ook basiskennis te beheersen voor het handmatig schrijven van eenvoudige karakters;
- bij Arabisch compact gaat het juist om de eerste beginselen van het handgeschreven schrift.

c) Domein B Taal- en cultuurbewustzijn

In dit domein zijn inhoud van domein B en C uit de conceptexamenprogramma's van de lange variant opgenomen, met enkele verschillen:

- taalvariatie is alleen opgenomen voor Spaans vwo;
- in verband met de lagere beheersingsniveaus is er geen eindterm rondom de effecten van keuzes in taalgebruik;

- het subdomein Taal en individu is niet opgenomen, in de veronderstelling dat deze inhouden al aan bod komen bij de andere talen die de leerling vanaf de onderbouw volgt;
- fictie is alleen opgenomen in de programma's voor vwo;
- cultuurgebonden aspecten in bronnen komen impliciet aan bod in domein A, maar zijn niet opgenomen in een aparte eindterm;
- anderzijds verdiepen leerlingen zich in een talig en/of cultureel onderwerp dat hen bijzonder interesseert. Deze verdieping past bij het karakter van een keuzevak dat de mogelijkheid biedt zich verder te ontplooiën in een zelfgekozen richting.

4.3 Beproeven van de conceptexamenprogramma's compact

In het Toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's mvt (Fasoglio et al., 2024) is beschreven hoe het beproeven van de conceptexamenprogramma's mvt vorm krijgt. We beproeven ook de conceptexamenprogramma's van de compacte variant. De fase van beproeven van deze variant wordt in 2025-2026 voorbereid en vindt in het schooljaar 2026-2027 plaats op scholen.

4.3.1 Opleveren van handreikingen

Tijdens de fase van beproeven gaan we op scholen in gesprek met leraren en schoolleiders. We bespreken welke informatie en materialen nodig zijn om de bedoeling en inhouden van de conceptexamenprogramma's compact in onderwijs en toetsing vorm te geven. Deze gesprekken leiden tot handreikingen. Deze handreikingen zijn ter inspiratie en niet voorschrijvend, maar helpen scholen om te komen van een examenprogramma naar een onderwijs- en toetsprogramma.

4.3.2 Adviezen ten aanzien van de fase van beproeven

Tijdens het ontwikkelproces heeft de vakvernieuwingscommissie zich beziggehouden met inhoudelijke vraagstukken. Een aantal daarvan is samengevat in hoofdstuk 3.2. Voor duurzame en haalbare oplossingen is het nodig om deze kwesties aan de onderwijspraktijk te toetsen. Daarom adviseren we om de volgende aspecten mee te nemen in de fase van beproeven.

Haalbaarheid

Bij de ontwikkeling van de conceptexamenprogramma's compact is de commissie uitgegaan van de beschikbare ontwerpruimte voor het vak in het vrije deel van alle profielen bij havo en vwo. De vakvernieuwingscommissie denkt ook dat ze binnen die ruimte haalbaar zijn. De daarin beschreven inhouden kunnen in samenhang worden aangeboden en getoetst, wat de haalbaarheid van het geheel bevordert. Het is van belang om de inschatting van

de vakvernieuwingscommissie te beproeven, en na te gaan wat noodzakelijke voorwaarden zijn voor de haalbaarheid.

ERK-niveaus

De vakvernieuwingscommissie doet een voorstel voor haalbare en uitdagende ERK-niveaus voor de verschillende taalvaardigheden per taal. Het voorstel is voorgelegd tijdens een beperkte digitale veldraadpleging. De vastgestelde ERK-niveaus worden nog verder voorgelegd aan scholen.

Brede kijk op de taalvaardigheden

In lijn met alle conceptexamenprogramma's mvt, wil ook de compacte variant laten zien dat taalvaardigheid meer vraagt dan het beheersen van taalstructuren en woordenschat. Ook voor deze lagere beheersingsniveaus is een eindterm opgenomen die het creatieve gebruik van de vreemde taal veronderstelt. Ook zijn binnen de eindtermen voor de taalvaardigheden aspecten toegevoegd over het omgaan met cultuurgebonden aspecten in de communicatie en het overbrengen van informatie, en de inzet van digitale middelen om begrip te bevorderen en eigen producten te evalueren. De mogelijkheden voor onderwijs en toetsing van de toegevoegde aspecten als onderdeel van de communicatie bij de receptieve en productieve taalvaardigheden, beproeven we nog op scholen.

Verdieping in taalkundige en culturele thema's

In de conceptexamenprogramma's compact is een eindterm toegevoegd waarmee leerlingen zich in een taalkundig en/of cultureel onderwerp naar keuze verdiepen, en hun eigen onderzoeksvraag door middel van een concreet product beantwoorden. Deze eindterm is nieuw en voegt een specifiek kenmerk toe aan deze programma's. De haalbaarheid en het effect op de motivatie van de leerlingen beproeven we nog. Daarvoor zijn voorbeeldmatige aanpakken zeer behulpzaam, om de implicaties van deze eindterm te illustreren.

Opbrengsten van de fase van beproeven examenprogramma's mvt optimaal gebruiken

De fase van beproeven van de compacte variant vindt later plaats dan de fase van beproeven van de lange variant, waarvan het aannemelijk is dat sommige opbrengsten ook toepasbaar zijn voor compact. We adviseren om vanuit dit perspectief de opbrengsten van de fase van beproeven voor mvt te evalueren, om de efficiëntie van de activiteiten voor het beproeven van compact in het schooljaar daarna te vergroten.

Van beproeven naar implementeren

De fase van beproeven gebruiken we om na te gaan welke scholing, materialen, ondersteuning en voorwaarden nodig zijn voor een succesvolle en duurzame

implementatie van deze vernieuwde variant. De verwachting is dat de vernieuwde conceptexamenprogramma's compact het aantrekkelijker maken voor scholen om de deze variant op te nemen in hun aanbod.

5. Toelichting op bijgestelde conceptexamenprogramma's (versie 2, maart 2026)

In oktober 2024 leverde SLO, in opdracht van het ministerie van OCW, de eerste versie op van de conceptexamenprogramma's Arabische, Duitse, Engelse, Franse, Spaanse en Turkse taal en cultuur voor vmbo-bb, vmbo-kb, vmbo-gl/tl, havo en vwo, en Chinese, Italiaanse en Russische taal en cultuur voor havo en vwo (versie 1, najaar 2024). In februari 2025 volgden ook de conceptexamenprogramma's voor de verkorte variant voor de bovenbouw havo/vwo Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks: de *compacte* varianten (versie 1, voorjaar 2025).

In 2024-2025 ontwikkelde een commissie onder leiding van het CvTE conceptsyllabi voor Duitse, Engelse, Franse en Spaanse taal en cultuur. De conceptsyllabi bevatten specificaties van de inhoud die aan het CE zijn toegewezen. Voor Chinese en Italiaanse taal en cultuur zijn geen syllabi ontwikkeld, omdat deze twee vakken met een schoolexamen worden afgesloten. Dit traject leidde tot enkele nieuwe inzichten die in de conceptexamenprogramma's Chinese, Duitse, Engelse, Franse, Italiaanse en Spaanse taal en cultuur zijn verwerkt (versie 2, september 2025).

In het schooljaar 2025-2026 beproeft SLO versie 2 van de conceptexamenprogramma's Chinese, Duitse, Engelse, Franse, Italiaanse en Spaanse taal en cultuur en de bijbehorende conceptsyllabi op scholen. Op basis van de feedback die hieruit volgt, stelt SLO de conceptexamenprogramma's bij. CvTE draagt zorg voor de bijstelling van de conceptsyllabi. SLO levert vervolgens de definitieve conceptversies van de examenprogramma's op aan het ministerie van OCW (versie 3).

De conceptsyllabi voor Arabische, Russische en Turkse taal en cultuur zijn in 2025-2026 ontwikkeld. Bij de ontwikkeling houden SLO en CvTE rekening met de feedback die voor de andere taalvakken wordt opgehaald tijdens het beproeven in 2025-2026. Ook voor deze talen heeft het syllabustraject geleid tot enkele nieuwe inzichten die in de betreffende conceptexamenprogramma's zijn verwerkt (versie 2, april 2026). Versie 2 van de conceptexamenprogramma's en de conceptsyllabi voor deze drie vakken worden in het schooljaar 2026-2027 beproefd.

5.1 Wat is aangepast

De wijzigingen in de conceptexamenprogramma's voor Arabische, Chinese, Duitse, Engelse, Franse, Italiaanse, Russische, Spaanse en Turkse taal en cultuur vragen om afstemming met de programma's voor de compacte varianten. Het betreft voornamelijk redactionele aanpassingen om de consistentie tussen de eindtermen en tussen de programma's aan te scherpen. Deze aanpassingen veranderen niets aan de inhoud van de programma's. Daarnaast zijn twee woorden vervangen: in de eindtermen 3 en 4 is de term 'conventies' overal vervangen door 'taalconventies', zoals in versie 2 van de overige conceptexamenprogramma's. Voor Russisch is in de eindtermen 8 en 9 havo en in de eindtermen 9 en 10 vwo de bijzin 'waar Russisch een voertaal is' vervangen door 'waar Russisch voorkomt'. Dit conform het voorstel van de syllabuscommissie Arabisch, Russisch en Turks. Deze wijziging is ook verwerkt in versie 2 van de conceptexamenprogramma's Russische taal en cultuur havo en vwo.

6. Referenties

Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Council of Europe Publishing. Nederlandse vertaling: *Gemeenschappelijk Europees referentiekader voor talen: Leren, onderwijzen, beoordelen – Aangevulde uitgave*. Nederlandse Taalunie, oktober 2022.

Fasoglio, D. & Meijer, D. (2007). *Handreiking schoolexamen moderne vreemde talen havo/vwo: Arabisch, Turks*. SLO.

<https://www.slo.nl/zoeken/@4448/handreiking-17/>

Fasoglio, D. & Meijer, D. (2007). *Handreiking schoolexamen moderne vreemde talen havo/vwo: Duits, Engels, Frans*. SLO.

<https://www.slo.nl/zoeken/@4449/handreiking-18/>

Fasoglio, D. & Meijer, D. (2007). *Handreiking schoolexamen moderne vreemde talen havo/vwo: Italiaans, Russisch, Spaans*. SLO.

<https://www.slo.nl/handreikingen/havo-vwo/tussenpaginas/handreiking-se-italiaans-russisch-spaans/@4451/handreiking-1a/>

Fasoglio, D. & Beeker, A. (2013). *Chinees op school: van pilot naar invoering. Advies invoering Chinese taal en cultuur in het vwo*. SLO.

URL: <https://www.slo.nl/publicaties/@4183/chinees-school-pilot/>

Fasoglio, D., Beeker, A. & Smulders, C. (2013). *Pilot Chinees. Eindrapportage project*. SLO.

Fasoglio, D. & Smulders, C. (2015). *Handreiking schoolexamen Chinese Taal en Cultuur vwo - Variant lang*. SLO.

<https://www.slo.nl/publicaties/@4496/handreiking-1f/>

Fasoglio, D., Leunissen, S. & Tammenga, M. (2024). *Toelichtingsdocument Conceptexamenprogramma's Arabische, Chinese, Duitse, Engelse, Franse, Italiaanse, Russische, Spaanse en Turkse taal en cultuur voor vmbo, havo en vwo*. SLO. <https://www.slo.nl/@24200/toelichtingsdocument-mvt/>

Fasoglio, D., Moonen, M. & Tammenga, M. (2022). *Verkenning voor de formalisatie van het Europees Referentiekader voor Talen in het Nederlandse onderwijs*. SLO.

Fasoglio, D. & Tammenga, M. (2021). *Startnotitie Moderne Vreemde Talen. Bovenbouw voortgezet onderwijs*. SLO.

Ministerie van OCW. (2021). *Rationale van het funderend onderwijs. Bijlage 2, Nadere adviesaanvraag tussenadvies 3*.
<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/publicaties/2021/07/12/nadere-adviesaanvraag-tussenadvies-3---rationale-van-het-funderend-onderwijs/Nadere+adviesaanvraag+tussenadvies+3+%E2%80%93+Rationale+van+het+funderend+onderwijs.pdf>

SLO. (1997). *Voorlichtingsbrochure havo/vwo actuele stand van zaken invoering tweede fase. Russisch/Spaans/Italiaans*. SLO.

SLO. (1998). *Meer talen op school. Handreiking bij de invoering van Spaans, Italiaans en Russisch als startersvak in de tweede fase van het voortgezet onderwijs*. SLO.

SLO. *Het ERK*. <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mvt/erk/>

SLO. *Taalprofielen*. <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mvt/erk/gedeeld/taalprofielen/>

Slof, B. (2023). *Evaluatie programma's schoolvak Chinees. Rapportage enquêtes: docenten en leerlingen*. SLO.

Trimbos, B. (2024). *Verleden, heden en toekomst van de startersvariant: een situatieschets*. SLO (intern document).

Vakvernieuwingscommissie mvt (2024). *Conceptexamenprogramma's Moderne vreemde talen en culturen*. SLO.

Bijlagen

1. Raamwerk conceptexamenprogramma's Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks compact

Hieronder is het conceptraamwerk voor de examenprogramma's van de compacte variant opgenomen. Daarvoor gelden de volgende specifieke accenten:

- de eindterm over schrijfvaardigheid is voor Arabisch en voor Chinees anders uitgewerkt dan voor Italiaans, Russisch, Spaans en Turks;
- de eindterm over taalvariatie bestaat alleen voor Spaans vwo;
- de eindterm over fictie is bij alle talen alleen voor vwo uitgewerkt.

In de uitwerking van de eindtermen met een beheersingscomponent zijn per taal verschillen gemaakt in realistisch haalbare ERK-niveaus.

De afkortingen B, E en H staan voor beheersingsdoel, ervaringsdoel en hybride doel.

Conceptexamenprogramma Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans, Turks compact Havo	
B/E/H	Eindtermen
E	De leerling doet ervaring op met een rijk aanbod aan talige bronnen in de doeltaal op een passend taalniveau.
E	De leerling gebruikt de doeltaal op een creatieve en persoonlijke manier.
B	De leerling toont begrip van de inhoud van auditieve en audiovisuele bronnen in de doeltaal.
B	De leerling toont begrip van de inhoud van schriftelijke bronnen in de doeltaal.
B	De leerling communiceert mondeling in de doeltaal, afgestemd op doel, publiek en context.
B	De leerling communiceert schriftelijk in de doeltaal, afgestemd op doel, publiek, context en medium.
H	De leerling toont inzicht in en reflecteert op taal als systeem.
E	De leerling reflecteert op ervaringen met cultuurgebonden aspecten in contexten waarin de doeltaal een voertaal is.
H	De leerling onderzoekt taal- en/of cultuurgebonden onderwerpen gerelateerd aan gebieden waar de doeltaal een voertaal is en reflecteert op de opbrengsten.

Conceptexamenprogramma Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans, Turks compact Vwo	
B/E/H	Eindtermen
E	De leerling doet ervaring op met een rijk aanbod aan talige bronnen in de doeltaal op een passend taalniveau.
E	De leerling gebruikt de doeltaal op een creatieve en persoonlijke manier.
B	De leerling toont begrip van de inhoud van auditieve en audiovisuele bronnen in de doeltaal.
B	De leerling toont begrip van de inhoud van schriftelijke bronnen in de doeltaal.
B	De leerling communiceert mondeling in de doeltaal, afgestemd op doel, publiek en context.
B	De leerling communiceert schriftelijk in de doeltaal met doelgericht gebruik van digitale hulpmiddelen, afgestemd op doel, publiek, context en medium.
H	De leerling toont inzicht in en reflecteert op taal als systeem.
E	De leerling reflecteert op taalvariatie binnen de Spaanse taal. (<i>Alleen Spaans.</i>)
H	De leerling toont inzicht in inhoud en context van fictie en verkent de relatie met de eigen context.
E	De leerling reflecteert op ervaringen met cultuurgebonden aspecten in contexten waarin de doeltaal een voertaal is.
H	De leerling onderzoekt taal- en/of cultuurgebonden onderwerpen gerelateerd aan gebieden waar de doeltaal een voertaal is en reflecteert op de opbrengsten.

2. Vergelijking examenprogramma's compact met huidige variant elementair en met de lange variant

De vakvernieuwingscommissie kiest bij de compacte variant voor één raamwerk dat van toepassing is op zowel havo als vwo. In tegenstelling tot de huidige variant elementair is er echter verschil gemaakt tussen de eindtermen havo en vwo. In de huidige situatie kennen havo en vwo hetzelfde examenprogramma.

Hieronder laten we zien waar inhouden van het huidige examenprogramma's elementair terug te zien zijn in de conceptexamenprogramma's havo en vwo compact. Het gaat slechts om een globale indicatie.

Het huidige examenprogramma havo/vwo elementair bestaat uit zes eindtermen, verdeeld over vier domeinen A tot en met D. Chinees vwo elementair bevat daarnaast ook een domein E Chinese cultuur. De onderstaande tabel laat zien hoe de inhouden van het huidige examenprogramma havo/vwo elementair terugkomen in de conceptexamenprogramma's compact.

Huidig examenprogramma elementair (Sub)domein en inhoud	Conceptexamenprogramma's compact (Sub)domein en inhoud (de afkorting ET staat voor 'eindterm')
A Leesvaardigheid <i>Eindterm 1</i> De kandidaat kan: • aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte; • de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven; • de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven; • relaties tussen delen van een tekst aangeven; • conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur.	A2 Receptie <i>ET1 en 2 uit huidig programma elementair komen terug in resp. ET 4 en 3.</i> <i>Eindterm 4</i> De leerling toont begrip van de inhoud van schriftelijke bronnen in de <TAAL> taal. <i>Het gaat hierbij om (alle talen h/v behalve Chinees):</i> • eenvoudige helder opgestelde teksten van verschillende soorten en met verschillende doelen; • concrete en vertrouwde onderwerpen; • herkennen van conventies; • overbrengen van de globale boodschap en de belangrijkste informatie uit bronnen. <i>Het gaat hierbij om (Chinees h/v):</i> • zeer korte, eenvoudige teksten van verschillende soorten en met verschillende doelen;

B Kijk- en luistervaardigheid <i>Eindterm 2:</i> De kandidaat kan: • aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte; • de hoofdgedachte van een tekst aangeven; • de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven; • conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de spreker(s); • anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek; • aantekeningen maken als strategie om een tekst aan te pakken.	• concrete en vertrouwde alledaagse zaken; • herkennen van conventies; • doelgericht inzetten van digitale hulpmiddelen om informatie te begrijpen; • overbrengen van de globale boodschap en voorspelbare informatie uit bronnen. <i>Eindterm 3</i> De leerling toont begrip van de inhoud van auditieve en audiovisuele bronnen in de <TAAL> taal. <i>Het gaat hierbij om (alle talen h/v behalve Chinees):</i> • korte, eenvoudige, langzaam en helder gearticuleerde multimediale bronnen; • concrete en vertrouwde onderwerpen; • herkennen van conventies; • overbrengen van de globale boodschap en de belangrijkste informatie uit bronnen. <i>Het gaat hierbij om (Chinees h/v):</i> • zeer korte, eenvoudige, langzaam en zorgvuldig uitgesproken multimediale bronnen; • concrete en vertrouwde, alledaagse zaken; • herkennen van conventies; • overbrengen van de globale boodschap en voorspelbare informatie uit bronnen.
---	---

C Gespreksvaardigheid C1 Gesprekken voeren <i>Eindterm 3</i> De kandidaat kan: • adequaat reageren in sociale contacten met doeltaalgebruikers; • informatie vragen en verstrekken; • uitdrukking geven aan gevoelens; • zaken of personen beschrijven; • enkele strategieën toepassen om een gesprek voortgang te doen vinden. C2 Spreken <i>Eindterm 4</i> De kandidaat kan verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en standpunten verwoorden.	A3 Productie en Interactie <i>ET3 en 4 uit huidig programma elementair komen terug in ET 5.</i> <i>Eindterm 5</i> De leerling communiceert mondeling in de <TAAL> taal, afgestemd op doel, publiek en context. <i>Het gaat hierbij om (Arabisch, Chinees, Russisch, Turks h/v):</i> • offline en online mondelinge productie en interactie over basisbehoeften; • kort en eenvoudig beschrijven van elementaire, persoonlijke en feitelijke informatie in informele sociale contacten; • afstemmen van taalgebruik en non-verbale communicatie op socioculturele gebruiken; • gebruiken van zeer elementaire bewoordingen (<i>Chinees h/v</i>). • gebruiken van elementaire bewoordingen (<i>Arabisch Russisch Turks h/v</i>). <i>Het gaat hierbij om (Italiaans Spaans havo):</i> • offline en online mondelinge productie en interactie over vertrouwde, alledaagse zaken; • kort en in eenvoudige bewoordingen presenteren van ervaringen en concrete informatie; • uitwisselen van voorkeuren en meningen in informele sociale contacten; • inzetten van passend taalgebruik, non-verbale communicatie en communicatievorm; • gebruiken van elementaire taalstructuren en uitdrukkingen.
---	---

	<i>Het gaat hierbij om (Italiaans Spaans vwo):</i> • offline en online mondelinge productie en interactie over vertrouwde onderwerpen; • in eenvoudige bewoordingen uitleggen van eenduidige informatie en gebeurtenissen; • uitwisselen van ervaringen, gevoelens en meningen in informele en formele sociale contacten; • inzetten van passend taalgebruik, non-verbale communicatie en communicatievorm; • gebruiken van eenvoudige taalstructuren en uitdrukkingen.
D Schrijfvaardigheid <i>(Geldt niet voor Arabisch en Russisch.)</i> D1 Taalvaardigheden <i>Eindterm 5</i> De kandidaat kan: • adequaat reageren in schriftelijke contacten met doeltaalgebruikers; • informatie vragen en verstrekken; • verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en uitdrukking geven aan gevoelens en standpunten verwoorden. D2 Strategische vaardigheden <i>Eindterm 6</i> De kandidaat kan met behulp van: • een tekstverwerkingsprogramma een tekst schrijven; • (elektronisch) naslagmateriaal teksten opstellen.	A3 Productie en Interactie <i>ET5 en 6 uit huidig programma elementair komen terug in ET6.</i> <i>Eindterm 6</i> De leerling communiceert schriftelijk in het <TAAL>, afgestemd op doel, publiek, context en medium. <i>Het gaat hierbij om (Italiaans Spaans Turks h/v):</i> • uitwisselen van informatie, ervaringen en gedachten in korte en eenvoudige, informele en formele, schriftelijke online en offline interactie over vertrouwde zaken; • doelgericht inzetten van digitale hulpmiddelen om een tekst te genereren en te evalueren; • afstemmen van taalgebruik op socioculturele gebruiken; • gebruiken van elementaire taalstructuren en uitdrukkingen.

	<i>Het gaat hierbij om (Arabisch handgeschreven, Chinees digitaal, Russisch h/v.)</i> • uitwisselen van informatie, ervaringen en gedachten in korte en eenvoudige, informele en formele, schriftelijke online en offline interactie over vertrouwde basisbehoeften; • doelgericht inzetten van digitale hulpmiddelen om een tekst te genereren en te evalueren; • afstemmen van taalgebruik op socioculturele gebruiken; • gebruiken van elementaire bewoordingen.
	Nieuwe inhouden, afgestemd op de nieuwe conceptexamenprogramma's mvt: • De leerling doet ervaring op met een rijk aanbod aan talige bronnen in het <TAAL> op een passend taalniveau. • De leerling gebruikt de <TAAL> taal op een creatieve en persoonlijke manier. • De leerling toont inzicht in taal als systeem. • De leerling reflecteert op taalvariatie binnen het Spaanse taalgebied. • De leerling toont inzicht in inhoud en context van fictie en verkent de relatie met de eigen context. (Alleen vwo.) • De leerling reflecteert op ervaringen met cultuurgebonden aspecten in contexten waarin <TAAL> een voertaal is. • De leerling onderzoekt taal- en/of cultuurgebonden onderwerpen gerelateerd aan gebieden waar <TAAL> een voertaal is en reflecteert op de opbrengsten.

Hieronder leggen we het raamwerk voor de compacte variant naast het basisraamwerk van de geactualiseerde conceptprogramma's mvt.

Domein	Subdomein	Basiseindtermen Conceptexamen- programma's mvt – lange variant	Eindtermen Compacte variant	Subdomein	Domein
A Communicatie	Rijke ervaringen met taal	De leerling doet ervaring op met een rijk aanbod aan talige bronnen in de doeltaal op een passend taalniveau (E).		Rijke ervaringen met taal	A Communicatie
		De leerling gebruikt de doeltaal op een creatieve en persoonlijke manier (E).			
	Receptie	De leerling toont begrip van de inhoud van auditieve en audiovisuele bronnen in de doeltaal (B).		Receptie	
		De leerling toont begrip van de inhoud van schriftelijke bronnen in de doeltaal (B).			
	Productie en interactie	De leerling verwerft doelgericht informatie uit mondelinge, schriftelijke en digitale bronnen in de doeltaal (B).	Niet van toepassing	Productie en interactie	
		De leerling spreekt in de doeltaal, afgestemd op doel, publiek en context (B).	De leerling communiceert mondeling in het <TAAL>, afgestemd op doel, publiek en context (B).		
		De leerling voert gesprekken in het <TAAL>, afgestemd op doel, gesprekspartners, context en medium (B).			
		De leerling schrijft in het <TAAL>, afgestemd op doel, publiek, context en medium (B).	De leerling communiceert schriftelijk in het <TAAL>, afgestemd op doel, publiek en context (B).		

B Taalbewustzijn	Taal als fenomeen	De leerling toont inzicht in overeenkomsten en verschillen tussen de doeltaal en andere talen (B).	De leerling toont inzicht in en reflecteert op taal als systeem (H).	B Taal- en cultuurbewustzijn
		De leerling toont inzicht in taalvariatie binnen de doeltaal (H).	De leerling reflecteert op taalvariatie binnen de Spaanse taal (E). (<i>Alleen Spaans vwo.</i>)	
		De leerling verkent het effect van keuzes in taalgebruik in de doeltaal (H).	Niet van toepassing	
	De leerling reflecteert op eigen ervaringen bij het leren van talen (H).			
	De leerling reflecteert op het eigen meertalige repertoire en dat van anderen (E).			
	De leerling verkent de mogelijkheden en beperkingen van digitale hulpmiddelen in communicatie in het <TAAL> (H).			
	De leerling legt verbanden tussen ervaringen, persoonlijke interesses en kwaliteiten, vervolgopleidingen en toekomst (E).			

C Cultuurbewustzijn	Cultuur in fictie	De leerling doet ervaring op met verschillende vormen van fictie in de doeltaal (E).	<i>Niet van toepassing</i>	B Taal- en cultuurbewustzijn
		De leerling toont inzicht in inhoud en context van fictie en verkent de relatie met de eigen context (H).	De leerling toont inzicht in inhoud en context van fictie en verkent de relatie met de eigen context (H). (Alleen vwo.)	
		De leerling toont inzicht in literaire teksten uit diverse cultuurhistorische perioden (B).	<i>Niet van toepassing</i>	
	Cultuur in de maatschappij	De leerling toont inzicht in cultuurgebonden aspecten in bronnen in relatie tot gebieden waar <TAAL> een voertaal is (B).	<i>Niet van toepassing</i>	
		De leerling reflecteert op ervaringen met cultuurgebonden aspecten in contexten waarin <TAAL> een voertaal is, en beoordeelt hun invloed op communicatie (H).	De leerling reflecteert op ervaringen met cultuurgebonden aspecten in contexten waarin <TAAL> een voertaal is (E).	
		<i>Niet van toepassing</i>	De leerling onderzoekt taal- en/of cultuurgebonden onderwerpen gerelateerd aan gebieden waar <TAAL> een voertaal is en reflecteert op de opbrengsten (H).	

3. Toelichting op taalspecifieke invullingen van de eindtermen

Taalspecifieke keuzes

In de conceptexamenprogramma's van de compacte variant zijn een aantal taalspecifieke keuzes gemaakt. Hieronder bespreken we de keuzes per taal.

Arabisch

Modern Standaard Arabisch ten opzichte van het Arabisch als voertaal

Bij lees- en schrijfvaardigheid wordt uitgegaan van het Modern Standaard Arabisch, dat in stijl en woordgebruik formeler is dan het Arabisch als voertaal.

Schriftelijke productie

In tegenstelling tot het examenprogramma van de huidige variant elementair is schrijfvaardigheid zowel voor havo als voor vwo opgenomen; het minimaal haarbare beheersingsniveau is vastgesteld op A1.

Het schriftelijk produceren van teksten in het Modern Standaard Arabisch met digitale ondersteuning is een tijdrovende taak. Daarom worden teksten handgeschreven op zowel havo als vwo.

Chinees

Schriftelijke productie

Voor deze eindterm wordt voor het Chinees voornamelijk uitgegaan van het digitale gebruik van karakters, al kan er wel worden geoefend met het handmatig schrijven van karakters.

Overeenkomsten en verschillen tussen de doeltaal en andere talen

Het karakterschrift en het fonetische schrift pinyin zijn unieke alsook noodzakelijke elementen bij het leren van de Chinese taal. Deze zijn dus expliciet opgenomen in de uitwerking van deze eindterm.

Italiaans

Beheersing van de taalvaardigheden

Gezien de beperkte omvang van de compacte variant, is voor vwo het eindniveau voor schrijfvaardigheid niet verhoogd ten opzichte van havo. De aandacht voor het verder ontwikkelen van gespreksvaardigheid kan juist inspelen op de motivatie van de leerlingen.

Bij het verder ontwikkelen van de receptieve vaardigheden kunnen leerlingen de strategieën inzetten die ze in de onderbouw bij andere moderne vreemde talen hebben ontwikkeld.

Russisch

Schriftelijke productie

In tegenstelling tot het examenprogramma van de huidige variant elementair, is schrijfvaardigheid zowel voor havo als voor vwo opgenomen. Het minimaal haarbare beheersingsniveau is vastgesteld op A1.

Spaans

Beheersing van de taalvaardigheden

Gezien de beperkte omvang van de compacte variant is voor vwo het eindniveau voor schrijfvaardigheid niet verhoogd ten opzichte van havo. De aandacht voor het verder ontwikkelen van gespreksvaardigheid kan juist inspelen op de motivatie van de leerlingen.

Bij het verder ontwikkelen van de receptieve vaardigheden kunnen leerlingen de strategieën inzetten die ze in de onderbouw bij andere moderne vreemde talen hebben ontwikkeld.

Taalvariatie

Het Spaanse taalgebied spreidt zich uit over meerdere werelddelen en kent daarmee veel verschillende variëteiten van de Spaanse taal. Daarom is er voor het vwo een eindterm opgenomen over het verkrijgen van inzicht in taalvariatie.

ERK-niveaus

Onderstaande schema's geven de ERK-beheersingsniveaus aan die de vakvernieuwingscommissie voor de examenprogramma's compact per taal heeft vastgesteld. Deze niveaus gelden als minimale exameneisen. Daarnaast moet er voor leerlingen die dat aankunnen, ruimte zijn om aan hogere niveaus te werken.

Havo compact					
	Mondelinge receptie (luisteren)	Schriftelijke receptie (lezen)	Mondelinge productie (spreken)	Mondelinge interactie (gesprekken voeren)	Schriftelijke productie (schrijven)
Arabisch	A2	A2	A2	A2	A1 (handgeschreven)
Chinees	A1	A1	A1	A1	A1 (digitaal)
Italiaans	A2	A2	A2	A2	A2
Russisch	A2	A2	A2	A2	A1
Spaans	A2	A2	A2	A2	A2
Turks	A2	A2	A2	A2	A2

Vwo compact					
	Mondelinge receptie (luisteren)	Schriftelijke receptie (lezen)	Mondelinge productie (spreken)	Mondelinge interactie (gesprekken voeren)	Schriftelijke productie (schrijven)
Arabisch	A2	A2+	A2	A2	A1 (handgeschreven)
Chinees	A1	A1	A1	A1	A1 (digitaal)
Italiaans	A2+	A2+	B1	B1	A2
Russisch	A2	A2+	A2	A2	A1
Spaans	A2+	A2+	B1	B1	A2
Turks	A2	A2+	A2	A2	A2

4. Samenstelling vakvernieuwingscommissie

De volgende leraren, vakexperts, curriculumexperts en procesregisseur maakten deel uit van de vakvernieuwingscommissie mvt compact.

Leraren

- Arabisch: Samira Haddad
- Chinees: Jessica Paardekooper
- Italiaans: Jenni Garzon
- Russisch: Alexandra Lebedinskaia
- Spaans: Yolande Doensen
- Spaans: Mayte Ibáñez

Vakexpert

- Chinees: Claire Smulders

Curriculumexpert

- Daniela Fasoglio

Procesregisseur

- Jildou Dooper

5. Geraadpleegde organisaties en vakexperts veldraadpleging

De volgende experts hebben de vakvernieuwingscommissie van feedback voorzien. Dit is gedaan op individuele basis, vanuit een vakvereniging of organisatie en/of als voormalig lid van de vakvernieuwingscommissie mvt:

- Laura Briganti – Vakvereniging Levende Talen Italiaans
- Jeanette Bron – Vakvereniging Levende Talen Russisch
- Catharina Geelen – Vakvereniging Levende Talen Turks
- Fernanda Martino – Vakvereniging Levende Talen Spaans
- Helen van Hoorn – Vakvereniging Levende Talen Italiaans
- Carolina de Groot – Amadeus Lyceum*
- Doris Abitzsch - Universiteit Utrecht*
- Sebastiaan Dönszelmann – VU Amsterdam*
- Diana de Vries-Zhuravleva – Rijksuniversiteit Groningen*
- Zhiyu Fan – Stanislas College Delft*
- Abdu Idrissi – Universiteit van Amsterdam
- Geramé Wouters – Vakvereniging Levende Talen Russisch
- Rick de Graaff – Universiteit Utrecht
- Ana Llamares - Universiteit Utrecht
- Marco Bril - Universiteit Utrecht
- Alessandra Corda – Hogeschool van Amsterdam
- Elise Aghazarian – leraar en vakexpert Arabisch, PhD kandidaat RUG*
- Canan Gönençay – Vakvereniging Levende Talen Turks
- Janneke Geursen - ICLON Universteit Leiden*
- Ad Winnubst – toetsdeskundige Russisch bij Cito
- Ahu Grootendorst – leraar Turks en toetsdeskundige*

*= voormalig lid vakvernieuwingscommissie moderne vreemde talen

6. Voorbeelduitwerking eindtermen in samenhang

De eindtermen van de conceptexamenprogramma's compact zijn in twee domeinen verdeeld: Communicatie en Taal- en cultuurbewustzijn. De inhoud van de twee domeinen kunnen in samenhang worden aangeboden in de les en in toetsing, in lijn met de visie op moderne vreemde talen zoals weergegeven in de karakteristieken van de taalvakken.

De feedback uit het onderwijsveld laat zien dat er behoefte is aan concrete, illustratieve voorbeelden. Hieronder volgen daarom drie voorbeeldmatige onderwijsactiviteiten ter illustratie van twee of meer eindtermen. Deze voorbeelden kunnen inspireren bij het vertalen van de eindtermen naar onderwijs. In het eerste voorbeeld wordt communicatie, met aspecten van cultuurbewustzijn, geïntegreerd in de lessen Italiaans compact. In het tweede voorbeeld ligt de focus op aspecten van cultuurbewustzijn aan de hand van Chinese hedendaagse literatuur. In het derde voorbeeld wordt gewerkt aan Communicatie en Taal- en cultuurbewustzijn bij het verkennen van taalvariatie binnen het Spaanse taalgebied.

Taal: Italiaans
Titel: La mia sfilata
Doelgroep: 5 havo
Eindtermen waaraan gewerkt wordt: <i>Domein A Communicatie</i> Subdomein A2 Receptie, Eindterm 3: De leerling toont begrip van de inhoud van audiovisuele bronnen. Subdomein A3 Productie, Eindterm 5: De leerling communiceert mondeling, afgestemd op doel, publiek en context. <i>Domein B Taal- en cultuurbewustzijn</i> Eindterm 8: De leerling reflecteert op ervaringen met cultuurgebonden aspecten in contexten waarin Italiaans een voertaal is.
Aantal lessen: Drie lessen, waaronder 10 minuten per leerling voor de presentatie; voorbereidingstijd thuis.
Context: In de modewereld is 'Made in Italy' synoniem voor kwaliteit en vakmanschap. Het verkennen van de Italiaanse cultuur is ondenkbaar zonder aandacht voor de Italiaanse mode. Keuzes in (duurzame) materialen, pasvormen, kleuren en accessoires vertellen ook iets over de Italië-levensstijl.
Beheersingsniveau: Niveau A2
Benodigheden: Laptop en camera, papier, schaar, stiften
Leerdoelen: - kennismaken met Italiaanse modehuizen; - Italiaanse mode en de eigen mening daarover presenteren.
Uitvoering lesactiviteiten - De leerlingen kiezen twee Italiaanse modehuizen die ze leuk vinden of waar ze nieuwsgierig naar zijn. - Ze bekijken een van de laatste modeshows van beide modehuizen en kiezen daaruit tien kledingstukken voor mensen die hen aanspreken of die ze bijzonder vinden. - De leerlingen maken vervolgens een video met hun eigen modeshow waarin ze de kledingstukken die ze hebben gekozen en op papier

hebben nagemaakt, vertonen en becommentariëren in een voice-over in het Italiaans: - ze beschrijven de gekozen kledingstukken: materialen, kleuren en patronen, het seizoen en de gelegenheid waarvoor het kledingstuk gedragen wordt; - ze geven informatie over de carrière van de modeontwerper en zijn modestijl; - ze beschrijven de beoogde doelgroep en welke boodschap de modeontwerper wil uitdragen.
Variatie: Leerlingen kunnen in plaats van zelfgemaakte kledingstukken op papier, fragmenten of screenshots gebruiken uit de twee bekeken modeshows.
Terugblik en tips van de ontwikkelaar: Leg vooral de nadruk op het leerproces en niet op de kwaliteit van de video.
Auteur: Jenni Garzon, leraar Italiaans

Taal: Chinees
Titel: De kijk van blogfenomeen Han Han op een samenleving in verandering
Doelgroep: 5 vwo
Eindtermen waaraan gewerkt wordt: <i>Domein B Taal- en cultuurbewustzijn</i> Eindterm 8: De leerling toont inzicht in inhoud en context van fictie en verkent de relatie met de eigen context. Eindterm 9: De leerling reflecteert op ervaringen met cultuurgebonden aspecten in contexten waarin Chinees een voertaal is.
Aantal lessen: 2 lessen + leeswerk ter voorbereiding
Context: Han Han is de meest gelezen blogger van China. Zestig van zijn blogposts zijn in het Nederlands vertaald en in boekvorm verschenen. De bundel is heel toegankelijk en laat zien hoe maatschappelijke onderwerpen in China besproken worden. Het vormt een aanknopingspunt voor een gesprek over wereldwijde thema's.
Beheersingsniveau: Niet van toepassing, er wordt gebruikgemaakt van vertaalde literatuur.

Bron: Han Han (2013). <i>Mijn generatie – berichten van China's populairste schrijver (en autocoureur)</i>. Arbeiderspers.
Leerdoelen: • kennismaken met de populaire Chinese schrijver en blogger Han Han; • inzicht krijgen in zijn kritische schrijfstijl en toepassingen in het Nederlands verkennen; • inzicht krijgen in vraagstukken van de jeugd in de Volksrepubliek China en relatie leggen met de eigen context.
Uitvoering lesactiviteiten • De leerlingen lezen thuis ter voorbereiding twee blogs naar keuze uit de vertaalde blogbundel <i>Mijn generatie</i> van de meest gelezen blogger van China Han Han. • In de eerste les bespreekt de leraar de biografie van Han Han en de context van zijn blogs, en hoe die passen bij de ontwikkelingen van de hedendaagse Chinese literatuur van de Volksrepubliek China. • Na de klassikale bespreking van thema's en onderwerpen uit de blogs onderzoeken leerlingen in groepjes welke schrijfstijl en woordgebruik kenmerkend zijn voor Han Han, en wat de maatschappelijke boodschappen in zijn blogs zijn. • De leerlingen formuleren daarna in een klassengesprek tien bondige stellingen die de boodschappen en de schrijfstijl van Han Han beschrijven. • Terug in hun groepje, bespreken de leerlingen in hoeverre de onderwerpen in de blogs herkenbaar zijn voor hun eigen generatie in Nederland. • In de tweede les kiezen leerlingen een maatschappelijk thema dat zowel de hedendaagse Chinese jeugd in de VR China als de jeugd in Nederland raakt; ze schrijven individueel een eigen blog in het Nederlands daarover waarin ze proberen aan te sluiten bij de schrijfstijl van Han Han. • Leerlingen schrijven ten slotte een reflectie over hoe deze opdracht heeft bijgedragen aan hun begrip van de Chinese cultuur en samenleving.
Differentiatie en variatie: Leerlingen met voldoende voorkennis van de Chinese taal kunnen de blogs in het Chinees lezen en het blog in het Chinees schrijven. In plaats van een blog te schrijven, kunnen leerlingen ook een podcast opnemen over het maatschappelijke thema dat ze gekozen hebben.

Terugblik en tips van de ontwikkelaars: Deze lessenreeks leent zich meer voor lessen van 60 dan van 45 minuten. Kies hier niet een blokuur voor uit. Een week pauze tussen twee lessen draagt bij aan de kwaliteit van de reflectie.
Auteurs: Jessica Paardekooper en Claire Smulders, leraren Chinese taal en cultuur

Taal: Spaans
Titel: <i>Qué difícil es hablar el español.</i> Begrijpen alle Spaanstaligen elkaar?
Doelgroep: 5 vwo
Eindtermen waaraan gewerkt wordt: <i>Domein A Communicatie</i> Subdomein A1, Eindterm 1: De leerling doet ervaring op met een rijk aanbod aan talige bronnen in het Spaans op een passend taalniveau. Subdomein A2, Eindterm 3 en 4: De leerling toont begrip van de inhoud van auditieve/audiovisuele en schriftelijke bronnen in de Spaanse taal. <i>Domein B Taal- en cultuurbewustzijn</i> Eindterm 8: De leerling reflecteert op taalvariatie binnen de Spaanse taal. Eindterm 10: De leerling reflecteert op ervaringen met cultuurgebonden aspecten in contexten waarin Spaans een voertaal is.
Aantal lessen: 2
Context: Binnen de Spaanstalige wereld bestaan grote lexicale verschillen die voor verwarring, onbegrip of hilariteit in de onderlinge communicatie kunnen zorgen. Het is handig om ervan bewust zijn om misverstanden te voorkomen.
Beheersingsniveau: A2
Bronnen: Online video's zoals: Can all Spanish speakers understand each other? https://www.youtube.com/watch?v=xFXUVEnKZlc ¿Qué difícil es hablar el español? https://www.youtube.com/watch?v=Xyp7xt-ygy0 ¿Qué difícil es hablar el español? 8 años después https://www.youtube.com/watch?v=-uUbKOvMq_I

Online artikelen: https://www.estandarte.com/noticias/idioma-espanol/que-dificil-es-hablar-el-espanol-de-intentalo-carito_1085.html óf https://verne.elpais.com/verne/2014/11/27/articulo/1417082421_528146.html https://escaramuza.com.uy/nota/que-dificil-es-hablar-el-espanol/558
Leerdoelen: • inzicht krijgen in overeenkomsten en verschillen in woordgebruik in Spaanstalige landen; • inzicht krijgen in verschillen in accenten en uitspraak tussen Spaanstalige landen; • mogelijke misverstanden in de communicatie herkennen en voorkomen.
Uitvoering lesactiviteiten • Leerlingen raadplegen de bronnen (die ze eventueel onderling verdelen) en noteren verschillen en overeenkomsten in taalgebruik en in omgangsregels in verschillende Spaanstalige gebieden. • Ze bespreken in groepjes wat hun is opgevallen. • Daarna bedenken leerlingen een conversatie in een bepaalde situatie, bijvoorbeeld de weg vragen op straat, een gesprek in een restaurant, een verjaardagsfeestje: wat zijn de verschillen tussen dezelfde gesprekken in verschillende Spaanstalige gebieden? Welk taalgebruik kan voor misverstanden of onbegrip zorgen? • Leerlingen maken een lijst met <i>do's</i> en <i>don'ts</i> voor succesvolle communicatie in de betreffende gebieden.
Differentiatie en variatie: Leerlingen kunnen een vergelijking maken met andere taalgebieden die ze kennen: zijn er ook vergelijkbare verschillen in Duitsland en Oostenrijk, of in Engeland en Schotland?
Auteur: Yolande Doensen, leraar Spaans

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO.expertisecentrum/](https://www.facebook.com/SLO.expertisecentrum/)